
РОЗДІЛ ІХ. КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА; СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА; ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 343.985:343.97(477)

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.01.3.1>

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ СТАНОВЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ В УКРАЇНІ

Албул С.В.,

*кандидат юридичних наук, професор,
професор кафедри оперативно-розшукової та поліцейської діяльності*

Національного університету «Одеська юридична академія»

ORCID: 0000-0002-3253-9225

e-mail: otaху@ukr.net

Албул С.В. Концептуальні засади становлення кримінальної розвідки в Україні.

У статті досліджуються проблемні питання теоретичного обґрунтування концептуальних засад становлення кримінальної розвідки в Україні в контексті реалізації положень Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки. Доведено, що вітчизняна доктрина оперативно-розшукової діяльності стикнулася з необхідністю новелізації, яка б не окреслювалася виключно тлумаченням змін законодавства сталими теоретичними обґрунтуваннями, а мала характер нової концептуально оформленої цілісної наукової парадигми. Стверджується, що заміною розбалансованої оперативно-розшукової діяльності має стати становлення в Україні кримінальної розвідки.

Зазначається, що кримінальна розвідка в Україні має являти собою особливий вид діяльності спеціально уповноважених державних органів, що здійснюється за наявності визначених законодавством підстав з метою профілактики кримінальних правопорушень, їх виявлення, припинення та розкриття, сприяння реалізації завдань кримінального провадження, виявлення та нейтралізації реальних та потенційних загроз національним інтересам України, а також забезпечення національної, державної, воєнної, економічної, громадської безпеки та правопорядку. При цьому, кримінальна розвідка має здійснюватися у синергетичному поєднанні: заходів кримінальної розвідки; аналітичної діяльності; негласного співробітництва. На концептуальному рівні визначено перелік завдань кримінальної розвідки. Стверджується, що концептуально типологія кримінальної розвідки може бути представлена на трьох рівнях, залежно від мети та термінів реалізації завдань: стратегічна кримінальна розвідка; операційна кримінальна розвідка; тактична кримінальна розвідка.

Визначено коло проблемних питань, які потребують подальшого теоретико-праксеологічного опрацювання з метою забезпечення реалізації концептуальних засад становлення кримінальної розвідки в Україні. Розкрито напрямнормативно-правового забезпечення реалізації концептуальних засад становлення кримінальної розвідки в Україні.

Ключові слова: кримінальна розвідка, оперативно-розшукова діяльність, правоохоронна діяльність, протидія злочинності, розвідувальна діяльність.

Albul S.V. Conceptual basis for the development of criminal intelligence in Ukraine.

The article examines problematic issues of theoretical justification of conceptual foundations for the establishment of criminal intelligence in Ukraine in the context of implementing the provisions of the Comprehensive Strategic Plan for Reforming Law Enforcement Agencies as Part of Ukraine's Security and Defence Sector for 2023–2027. It is proven that the domestic doctrine of operational-investigative activity faced the need for renewal, which would not be defined solely by the interpretation of changes in legislation with established theoretical justifications, but would have the character of a conceptually formulated holistic scientific paradigm. It is argued that the establishment of criminal intelligence in Ukraine should replace the unbalanced operational-investigative activity.

It is noted that criminal intelligence in Ukraine should be a special type of activity carried out by specially authorized state bodies, based on grounds specified by law, with the aim of preventing criminal offences, their detection, prevention and investigation, facilitating the implementation of criminal proceedings, identifying and neutralizing real and potential threats to Ukraine's national interests, as well as ensuring national, state, military, economic, public security and law and order. At the same time, criminal intelligence should be carried out in a synergistic combination of criminal intelligence measures, analytical activities and covert cooperation. At the conceptual level, a list of criminal intelligence tasks has been defined. It is argued that conceptually, criminal intelligence can be categorized into three levels, depending on the purpose and timing of the tasks: strategic criminal intelligence; operational criminal intelligence; tactical criminal intelligence.

A range of problematic issues has been identified that require further theoretical and praxeological study in order to ensure the implementation of the conceptual foundations for the establishment of criminal intelligence in Ukraine. The directions of regulatory and legal support for the implementation of the conceptual foundations for the establishment of criminal intelligence in Ukraine have been revealed.

Key words: criminal intelligence, operational-investigative activities, law enforcement activities, crime prevention, intelligence activities.

Постановка проблеми. Забезпечення національної безпеки є прерогативою держави, що визначає роль та значення її правоохоронного забезпечення. В умовах воєнного стану та масштабної криміналізації суспільства, коли на стан безпеки впливають організована злочинність і корупція, що опанували різноманітні механізми впливу на прийняття багатьох державних рішень, позитивні зміни у суспільному житті, стратегічні реформи у галузі внутрішньої безпеки значною мірою залежать від здатності держави, її правоохоронної системи докорінно змінити кримінальну ситуацію в державі. Означеному у повній мірі сприятиме становлення кримінальної розвідки, що кардинально посилить протидію злочинам, підвищить ефективність роботи з притягнення до кримінальної відповідальності осіб, причетних до їх учинення, своєчасного виявлення, прогнозування та подолання загроз національній безпеці. У зв'язку з цим, за нашим переконанням, серед проблемних аспектів, що потребують теоретичного опрацювання, можна виділити питання теоретичного обґрунтування концептуальних засад становлення кримінальної розвідки в Україні.

Мета дослідження. Метою статті є теоретичне обґрунтування концептуальних засад становлення кримінальної розвідки в Україні в контексті реалізації положень Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2024 року № 792-р [8].

Стан опрацювання проблематики. Теоретичні та праксеологічні аспекти застосування негласних, зокрема розвідувальних заходів у протидії загрозам національній безпеці, організованій злочинній діяльності досліджувалися у наукових працях Л.І. Аркуші, О.М. Бандурки, В.І. Василичука, Д.В. Веденєєва, М.Л. Грібова, В.В. Дарагана, Є.О. Жицького, О.В. Кириченка, О.І. Козаченка, О.Є. Користіна, С.С. Кудінова, О.В. Манжая, Д.Й. Никифорчука, С.В. Пенькова, С.І. Пічкуренка, М.А. Погорецького, А.М. Притули, О.Г. Семенюка, Р.Л. Степанюка, О.С. Тарасенка, С.І. Халимона, Д.М. Цехана, В.В. Шендрика та інших. Разом із тим, актуалізація становлення в Україні кримінальної розвідки, яка визначена Комплексним стратегічним планом реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки, обумовлює необхідність концептуальних досліджень у зазначеній галузі.

Виклад основного матеріалу. Оперативно-розшукова діяльність, як система гласних і негласних пошукових та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів [10], з набранням чинності у 2012 році Кримінальним процесуальним кодексом України, втратила свою наступальність [3, с. 19]. Запровадження інституту негласних слідчих (розшукових) дій поступово призвело до переорієнтації дієвого функціоналу оперативно-розшукової діяльності на забезпечувальну функцію у кримінальному провадженні. Крім цього, зміни у законодавчій базі, зокрема прийняття Закону України «Про розвідку», яким з визначення «оперативно-розшукової діяльності» було вилучено розвідувальну складову, фактично позбавили цей вид державної діяльності проактивного характеру [1, с. 139]. Таким чином, вітчизняна доктрина оперативно-розшукової діяльності стикнулася з необхідністю новелізації, яка б не окреслювалася виключно тлумаченням змін законодавства сталими теоретичними обґрунтуваннями, а мала характер нової концептуально оформленої цілісної наукової парадигми, практикоорієнтованою за своєю сутністю. Така парадигма має являти собою динамічне поєднання трьох взаємопов'язаних складових: практики – науки (теорії) – законодавства [2, с. 4]. Практика формує соціальний запит, виявляє прогалини та проблемні питання. Наука (теорія) обґрунтовує шляхи вирішення та розробляє відповідні пропозиції. Законодавство реалізує такі напрацювання та легітимізує їх. За

справедливим твердженням науковців заміною розбалансованої оперативно-розшукової діяльності має стати становлення в Україні кримінальної розвідки [4; 5; 6; 7].

Планом заходів, спрямованих на виконання Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2024 року № 792-р. (п. 1.7.1) передбачено запровадження в Україні кримінальної розвідки (Criminal Intelligence), що ґрунтуючись на аналітиці, спрямована на своєчасне запобігання, виявлення та нейтралізацію реальних і потенційних загроз національним інтересам України, забезпечення поступової адаптації законодавства України до права ЄС, поетапної трансформації оперативно-розшукової діяльності у кримінальну розвідку [8].

Компаративний аналіз сучасної європейської та світової практики свідчить про те, що більшість розвинених країн йдуть шляхом чіткого розгалуження кримінальної процесуальної діяльності та діяльності з отримання, добування, аналітичного оброблення та прогнозування інформації про злочинність, окремі злочини та осіб, які до них причетні [5, с. 14; 9, с. 72]. Дослідники зазначають, що діяльність, подібну до оперативно-розшукової, у країнах – членах Європейського Союзу та інших європейських державах зазвичай називають термінами, які вказують на правоохоронні або слідчі функції. Найбільш поширеними термінами є: «Criminal Intelligence Operations» (кримінально-розвідувальна діяльність) – використовується для опису роботи правоохоронних органів, спрямованої на збір, аналіз і використання інформації для запобігання, виявлення та розслідування злочинів; «Investigative Operations» (слідчі операції) – більш вузький термін, який охоплює розслідування конкретних злочинів, але може включати використання спеціальних методів; «Law Enforcement Intelligence Activities» (розвідувальна діяльність правоохоронних органів) – описує широкий спектр заходів, які включають збирання інформації, аналіз та обмін даними для забезпечення безпеки. Ці сфери включають підривну діяльність, громадянські заворушення, злочинну діяльність, тероризм і організовану злочинну діяльність; «Covert Operations» (таємні операції) – діяльність, яка виконується негласно, наприклад, спостереження або розкриття діяльності організованих груп [9, с. 72].

Базуючись на позитивному світовому досвіді, кримінальна розвідка в Україні має являти собою особливий вид діяльності спеціально уповноважених державних органів, що здійснюється за наявності визначених законодавством підстав з метою профілактики кримінальних правопорушень, їх виявлення, припинення та розкриття, сприяння реалізації завдань кримінального провадження, виявлення та нейтралізації реальних та потенційних загроз національним інтересам України, а також забезпечення національної, державної, воєнної, економічної, громадської безпеки та правопорядку. При цьому, кримінальна розвідка має здійснюватися у синергетичному поєднанні: заходів кримінальної розвідки; аналітичної діяльності (кримінальний аналіз); негласного співробітництва [2, с. 13].

На концептуальному рівні завданнями кримінальної розвідки, вбачаються:

- профілактика кримінальних правопорушень, їх виявлення, документування, припинення та розкриття;
- здобуття та фіксація інформації про події, факти, діяльність (дії та/або бездіяльність), які створюють загрозу національній, державній, воєнній, військово-технічній, науково-технічній, економічній, публічній безпеці і порядку, безпеці об'єктів критичної інфраструктури, а також стосовно осіб та груп, які готують, вчинюють та/або вчинили кримінальні правопорушення;
- пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, розвідувально-підривну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави;
- здійснення розшуку осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду, ухиляються від відбування кримінального покарання, а також розшуку осіб, зниклих безвісти, встановлення невідомих осіб та неідентифікованих трупів;
- кримінально-розвідувальне супроводження кримінального провадження;
- кримінально-розвідувальне перекриття та обслуговування територій, галузей економіки, об'єктів або ліній (напрямів) роботи;
- отримання інформації про факти, обставини та події, що створюють реальну загрозу життю та/або здоров'ю осіб щодо яких здійснюється державна охорона;
- контроль, відслідкування, аналіз, оцінка та прогнозування криміногенної обстановки;
- збирання та аналіз інформації про правопорушення, що впливають на національну, економічну, публічну безпеку і порядок держави, та визначення способів запобігання їх виникненню в майбутньому;
- оцінювання ризиків і загроз у сферах безпеки суспільства і держави шляхом аналізу структурованих і неструктурованих даних, сукупних висновків та результатів проведених оперативних,

тактичних, стратегічних аналітичних досліджень та прийняття управлінських рішень щодо усунення передумов виникнення зон ризиків та схем протиправної діяльності [2, с. 15].

За нашим переконанням, концептуально можливим є здійснення типології кримінальної розвідки на три рівні залежно від мети та термінів реалізації завдань:

- стратегічна кримінальна розвідка (виявлення та аналітичне опрацювання тенденцій злочинності, виявлення злочинних технологій, оцінка загроз, прогнозування та довгострокове планування, підвищення інституційної спроможності правоохоронних органів та зниження ризиків поширення кримінальних загроз, оцінка результатів на стратегічному рівні);
- операційна кримінальна розвідка (отримання та аналітичне опрацювання інформації, необхідної для прийняття управлінських рішень щодо протидії злочинності на регіональному (територіальному) та/чи об'єктовому рівнях);
- тактична кримінальна розвідка (отримання та аналітичне опрацювання інформації, необхідної для вирішення завдань кримінального провадження, нейтралізації кримінальної активності осіб та груп).

Зазначена типологія, на нашу думку, свідчить про значний потенціал кримінальної розвідки у спроможності вирішення широкого спектру завдань та циклічності самого процесу кримінально-розвідувальної діяльності (постановка задач – аналіз ситуації – здобування інформації – аналітичне опрацювання інформації та прогнозування – прийняття управлінських рішень – оцінка результатів – уточнення та оновлення задач).

За нашим переконанням забезпеченню реалізації концептуальних засад становлення кримінальної розвідки в Україні, а також формуванню нової наукової парадигми слугуватиме теоретико-праксеологічні дослідження питань щодо:

- методологічних основ кримінальної розвідки як форми реалізації правоохоронної функції держави;
- сучасного стану наукового забезпечення розвідувальної діяльності правоохоронних інституцій України;
- становлення та розвитку розвідувальної діяльності у сфері протидії злочинності;
- типових моделей реалізації кримінальної розвідки правоохоронними органами зарубіжних країн;
- правових основ здійснення кримінальної розвідки в Україні;
- змістовно-структурної характеристики системи заходів кримінальної розвідки як комплексної форми діяльності правоохоронних органів України;
- ролі кримінального аналізу та стратегічного прогнозування як складової кримінальної розвідки;
- інституту негласного співробітництва як комплексного елементу кримінальної розвідки;
- функціональної спрямованості кримінальної розвідки під час організації оперативного обслуговування об'єктів та ліній роботи правоохоронними органами України;
- функціональної спрямованості кримінальної розвідки у межах пошукової роботи правоохоронних органів України;
- завдань та основних напрямів застосування кримінальної розвідки під час оперативних розробок;
- значення кримінальної розвідки як інструменту організаційно-тактичного забезпечення кримінального провадження;
- реалізації окремих структурних елементів кримінальної розвідки у межах міжнародної взаємодії правоохоронних органів.

Нормативно-правове забезпечення реалізації концептуальних засад становлення кримінальної розвідки в Україні має передбачати розроблення та прийняття Закону України «Про кримінальну розвідку». При цьому, ми погоджуємося з науковцями, які наголошують, що норми зазначеного правового акту не слід пов'язувати з положеннями КПК України, оскільки в такому разі кримінальна розвідка здійснюватиметься тільки за дорученнями дізнавача, слідчого і прокурора, а також лише за певними кримінальними провадженнями, що знову призведе до втрати її проактивного характеру [9, с. 77]. В частині становлення в Україні кримінальної розвідки необхідним є внесення змін та доповнень до Конституції України, Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України, Закону України «Про прокуратуру», Закону України «Про судоустрій і статус суддів», Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві». Крім цього, відповідні зміни і доповнення мають бути внесені до профільних Законів України, які регулюють правовий статус та повноваження державних органів – суб'єктів кримінальної розвідки, а також до відомчих (міжвідомчих) нормативних актів суб'єктів кримінальної розвідки.

Висновки. Аналіз теоретичних джерел, світового та вітчизняного досвіду використання розвідувальної діяльності у правоохоронній сфері дають підстави стверджувати, що формування правової бази кримінальної розвідки в Україні має ґрунтуватися на окреслених концептуальних засадах. На законодавчому рівні необхідним є закріплення: поняття та завдань кримінальної розвідки; прин-

ципів кримінальної розвідки; правової основи кримінальної розвідки; вичерпного переліку суб'єктів кримінальної розвідки; підстав здійснення кримінальної розвідки; прав та обов'язків суб'єктів кримінальної розвідки; системи заходів кримінальної розвідки; строків проведення заходів кримінальної розвідки; поняття та видів засобів кримінальної розвідки; напрямів інформаційно-аналітичного забезпечення та аналітичної діяльності у кримінальній розвідці; використання негласного та конфіденційного співробітництва у кримінальній розвідці; напрямів використання результатів кримінальної розвідки; поняття, підстав та порядку заведення, строків ведення та підстав закриття кримінально-розвідувальних проваджень; гарантій забезпечення прав і свобод людини під час здійснення заходів кримінальної розвідки; порядку здійснення міжнародного співробітництва у кримінальній розвідці, а також контролю та нагляду у сфері кримінальної розвідки.

На нашу думку, очікуваними результатами реалізація концептуальних засад становлення кримінальної розвідки в Україні та їх врахування під час розроблення відповідної правової бази є: забезпечення національної безпеки України, підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів держави, зменшення рівня криміналізації українського суспільства, підвищення рівня безпеки людини та суспільства, зміцнення соціально-економічної стабільності у державі, а також підвищення позитивного іміджу України у світі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Албул С.В. Епістемологічні концепти кримінальної розвідки. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 6. Частина 3. С. 139–143. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.06.3.21>.
2. Албул С.В. Кримінальна розвідка у діяльності Національної поліції України: наукова концепція. Одеса: Видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2025. 32 с. URL: <https://surl.lu/jqjypt> (дата звернення 04.01.2026).
3. Албул С.В. Трансформація оперативно-розшукової діяльності у кримінальну розвідку: вітчизняні перспективи крізь призму зарубіжного досвіду. *Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави: матеріали XVII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, присвяченої Дню юриста* (м. Одеса, 07 жовтня 2025 р.). Т. 2. Одеса: ОДУВС, 2025. С. 19–23. URL: <https://surl.lu/cvtucg> (дата звернення 04.01.2026).
4. Блистів Т.І. Внутрішня (кримінальна, правоохоронна) розвідка в системі національної безпеки: зарубіжний досвід. *Наука і правоохорона*. 2017. № 4. С. 169–178. URL: <https://surl.li/evqmcj> (дата звернення 04.01.2026).
5. Богінський О.В. Роль і місце кримінальної розвідки в сучасних моделях стримування злочинності. *Право і Безпека*. 2017. № 4. С. 12–17. URL: <https://surl.li/fiqgua> (дата звернення 04.01.2026).
6. Веденєєв Д.В., Семенюк О.Г. Кримінальна розвідка як перспективний інструмент протидії загрозам національної безпеки України з боку організованої злочинності. *Стратегічна панорама*. 2024. № 1. С. 13–29. DOI: <https://doi.org/10.53679/2616-9460.1.2024.02>.
7. Манжай О.В., Жицький Є.О. Кримінальна розвідка та її співвідношення з оперативним обслуговуванням. *Jurnalul Juridic National: Teorie si Practică*. 2015. № 3 (13). С. 100–105. URL: <https://surl.li/sguxrw> (дата звернення 04.01.2026).
8. План заходів, спрямованих на виконання Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки: затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2024 року № 792-р (зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 07.03.2025 р. № 272). URL: <https://surl.lt/kguytz> (дата звернення 04.01.2026 р.).
9. Притула А.М., Халимон С.І., Гриньків О.О. Державна прикордонна служба України як суб'єкт кримінальної розвідки. *Migration & Law*. 2025. Vol. 5 (issue 1). Р. 65–79. DOI: <http://doi.org/10.32752/2786-5185-2025-5-1-65-79>.
10. Про оперативно-розшукову діяльність: закон України від 18.02.1998 № 2135-XII (в редакції від 09.08.2024). URL: <https://surl.lu/gjryqt> (дата звернення 04.01.2026 р.).

Дата першого надходження рукопису до видання: 5.01.2026

Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 26.01.2026

Дата публікації: 2.02.2026